

دانشکده طب سنتی

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شهید بهشتی

رساله

جهت دریافت درجه دکترای تخصصی Ph.D. اخلاق پزشکی

عنوان

بررسی ابعاد اخلاقی برنامه‌های راهبردی مراقبت‌های بهداشتی در پرتو مطالعه تطبیقی

استاد راهنما

دکتر محمود عباسی

استاد مشاور

دکتر مهرزاد کیانی

نگارش

دکتر مهران سیف فرشد

چکیده فارسی

عنوان: بررسی ابعاد اخلاقی برنامه‌های راهبردی مراقبت‌های بهداشتی در پرتو مطالعه تطبیقی

مقدمه و اهداف: ماهیت سلامت عمومی و بهداشت، تمرکز بر جمعیت و جوامع است. در طی سالیان اخیر علیرغم توجه به مباحث اخلاقیات زیست پزشکی در حیطه بالینی و پژوهش‌های انسانی، کمتر به موضوعات اخلاقی، حیطه‌ها و پی‌آمدهای آنها در سطح اجتماعی و بهداشت عمومی پرداخته شده است. اخلاق مدت طولانی است که به عنوان زیر بنای مراقبت‌های سلامتی اولیه شناخته شده است و در حالی که درک از اخلاق در حمایت از بسیاری از مراقبت‌های بهداشتی و پژوهش‌ها توسعه داده شده است، تلاش اندکی برای تدوین چارچوب اخلاقی متمرکز در مراقبت‌های سلامتی اولیه وجود دارد. هدف کلی مطالعه، بررسی ابعاد اخلاقی برنامه‌های راهبردی مراقبت‌های بهداشتی در پرتو مطالعه تطبیقی است و اهداف اختصاصی، تعیین ابعاد اخلاقی برنامه‌های راهبردی مراقبت‌های بهداشتی در کشورهای منتخب، سازمان بهداشت جهانی و ایران و به دنبال آن مقایسه تطبیقی ابعاد اخلاقی برنامه‌های راهبردی مراقبت‌های بهداشتی در کشورهای منتخب، ایران و سازمان بهداشت جهانی و نهایتاً ارائه چارچوب اخلاقی مناسب در برنامه‌های راهبردی مراقبت‌های بهداشتی را شامل می‌شود.

روش کار: این مطالعه یک تحقیق کیفی از نوع تحلیل محتوا به همراه مطالعه تطبیقی است. تحقیق در دو مرحله صورت پذیرفته است. ابتدا براساس یک سری مطالعات کتابخانه‌ای و جستجو در منابع و مجلات اینترنتی و تحلیل محتوای قیاسی، مفاهیم کلی و ملاحظات اخلاقی در حوزه سلامت و مراقبت‌های سلامتی استخراج شدند و بصورت طبقاتی از ارزش‌ها، اصول و قواعد اخلاقی به عنوان ملاک‌های تطبیق انتخاب شدند. در ادامه برنامه‌های راهبردی مراقبت‌های سلامتی و مراقبت‌های سلامتی اولیه کشورهای منتخب و سازمان جهانی بهداشت و ایران که دارای سیاست‌ها و برنامه‌ها و کدهای اخلاقی در حوزه سلامت و مراقبت‌های سلامتی (اولیه) بودند براساس معیارهای ورود انتخاب گردیدند. به روش تحلیل محتوای هدایت شده، مفاهیم و واژه‌های کلیدی در مورد اصول و چارچوب‌های اخلاقی شناسایی شد. داده‌های به دست آمده از متون برنامه‌های راهبردی، براساس جدول شکل گرفته در مرحله اول، طبقه‌بندی و سپس ارزیابی و تحلیل شدند. پس از استخراج جدول طبقه بندی برای هر برنامه راهبردی در نظام سلامت جدول تطبیقی برای مجموع برنامه‌ها تهیه گردید و مقایسه تطبیقی صورت گرفت.

یافته‌ها: پس از استخراج برنامه‌های راهبردی کشورهای مورد پژوهش از منابع معتبر، ۳۲ برنامه راهبردی مربوط به سازمان بهداشت جهانی، اتحادیه اروپا، ۶ کشور (استرالیا، نیوزلند، امریکا، کانادا، بریتانیا و ترکیه) و ایران مورد مطالعه قرار گرفتند. در بررسی برنامه‌های راهبردی ایران متأسفانه برنامه راهبردی جامع سلامت یا مراقبت‌های اولیه سلامتی یافت نشد. با اینحال نقشه تحول نظام سلامت جمهوری اسلامی ایران به همراه برنامه راهبردی واکسیناسیون و HIV/AIDS مورد بررسی قرار گرفت. جدول تطبیقی جنبه‌ها و ملاحظات اخلاقی در برنامه‌های راهبردی مورد مطالعه نشان می‌دهد که براساس طبقه‌بندی شکل گرفته بسیاری از ارزش‌ها و اصول اخلاقی در تدوین برنامه‌های راهبردی سلامت مورد توجه بوده‌اند اما با توجه به ماهیت برنامه‌های راهبردی برخی جنبه‌ها پررنگتر بوده‌اند. با این وجود برخی از جنبه‌ها و ملاحظات بطور مشترک و شایع مورد استفاده قرار گرفته‌اند. برخی قواعد اخلاقی نیز وجود دارند که از دیدگاه برخی دانشمندان آنها زیر مجموعه اصول بالاتری هستند. با اینحال به نظر می‌آید هرچند این موارد می‌توانند زیر مجموعه اصول بالادستی باشند یا وجه اشتراکی بین دو یا چند اصل باشند اما به لحاظ اهمیت لازم است نگاه ویژه‌ای به آنها صورت پذیرد، لذا آوردن این اصول و قواعد خالی از لطف نخواهد بود.

نتیجه‌گیری: مقایسه برنامه‌های کشورهای مختلف با عمدتاً سند تحول نظام سلامت نشانگر این نکته است که عمده ارزش‌ها، اصول و قواعد اخلاقی مورد توجه بوده است، اما متأسفانه در دیگر برنامه‌های سلامت در کشور ایران یا برنامه راهبردی مناسب و مدون تدوین نیافته یا اگر تدوین یافته باشد ملاحظات اخلاقی در متن برنامه‌ها و در جای جای برنامه خود را نشان نمی‌دهند. با اینحال سند تحول نظام سلامت هر چند به عنوان یک برنامه راهبردی جامع نیست اما به عنوان سند بالادستی دارای ارزش‌ها، اصول و قواعد اخلاقی مبتنی بر فرهنگ ایرانی اسلامی است که می‌تواند در تدوین برنامه‌های راهبردی حوزه سلامت مورد استفاده قرار گیرد. همچنین نتایج مطالعه نشان می‌دهد که تعدادی از اصول و ارزش‌ها در رهنمون کردن برنامه‌های راهبردی حوزه نظام سلامت و به ویژه مراقبت‌های بهداشتی و سلامت عمومی حایز اهمیت است. بیست ارزش، اصل یا قاعده برگرفته از این پژوهش می‌تواند جهت هدایت برنامه‌های راهبردی سلامت عمومی و مراقبت سلامتی اولیه مورد استفاده قرار گرفته و چارچوبی اخلاقی برای سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و ارائه‌دهندگان خدمات سلامت عمومی و مراقبت‌های سلامتی اولیه فراهم سازند.

کلید واژه‌ها: اخلاقیات سلامت، سلامت عمومی، ابعاد اخلاقی مراقبت‌های بهداشتی، مطالعه تطبیقی.

Abstract

Title: Survey of the ethical aspects of the Primary Health Care (PHC) programs in light of comparative study.

Introduction: The nature of public health and primary health care is focusing on population and communities. In recent years, despite the attention to issues of biomedical ethics in clinical fields and human researches, less tendency to discuss the ethical issues and its domains in the social level and public health. Ethics has long been known as primary health care infrastructure and the understanding of ethics in favor of primary health care and research has been developed, but there is little effort to develop ethical frameworks focused on primary health care. The main goal is to study the ethical dimensions of primary health care strategic plans in the light of comparative study to determine the ethical dimensions of primary health care and eventually provide an appropriate ethical framework on strategic programs for primary health care.

Methods: This study is a qualitative content analysis that followed with comparative study. The research was conducted in two stages. General concepts and ethical issues in health and health care were extracted via content analysis, then classified values, principles and moral rules as comparison criteria. Health care and primary health care strategic programs in the World Health Organization, in selected countries and in Iran, were reviewed and concepts and key terms of the principles and ethical frameworks were identified by directed content analysis. The data obtained from the literature of strategic programs, based on first step of study, then were analyzed and classified. After extracting, the classification table for each program were prepared and then comparative table took place.

Results: After extracting the strategic programs from credible sources, 32 strategic programs related to the World Health Organization, Europe, six countries (Australia, New Zealand, America, Canada, Great Britain and Turkey) and Iran reviewed. In examining, the strategic programs of primary health care or health unfortunately not found a comprehensive strategic plan in Iran. However, Map of Transformation of the health system of the Islamic Republic of Iran and strategic planning for vaccination and HIV/AIDS analyzed. Comparative table shows that many values and ethical principles have been considered in the formulation of strategic programs. Some of the ethical considerations and aspects highlighted according to the nature of the programs, however some aspects and considerations jointly and commonly been used. According to some scientists, some moral rules are subset of higher principles. Yet it seems,

---

this can be a subset of upstream or common in two or more principles, but it is important to paying special attention to them.

Conclusion: Comparison among the plans from different countries indicates that the majority of the values, principles and ethical rules considered. However, Map of Transformation of the health system of the Islamic Republic of Iran, though not as a comprehensive strategic plan but as an upstream document consist of theosophy statement, values and ethical principles and rules based on Iranian-Islamic culture that can be used in the formulation of health strategic programs. The results also show that a number of principles and values to lead the strategic program in the health system, especially primary health care and public health is very important. Values, principles or rules arising from this research can be used to guide the strategic plans of public health and primary health care and provide an ethical framework for policy makers, planners and providers of public health and primary health care services.

Keywords: Health care ethics, Public health, ethical aspects, comparative study